

**MAKTABGACHA VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI**

**A. AVLONIY NOMIDAGI
ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI**

**JIZZAX VILOYATI
PEDAGOGIKA MARKAZI**

**“INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA FAN, TA'LIM VA ISHLAB
CHIQRISH INTEGRATSIYASINI TA'MINLASH:
MUAMMO VA YECHIMLAR”**

**XALQARO ILMIY-AMALIY ONLAYN KONFERENSIYASI
(2024-YIL, 15-IYUN)**

MATERIALLARI

**“ENSURING THE INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND
PRODUCTION BASED ON INNOVATIVE TECHNOLOGIES:
PROBLEMS AND SOLUTIONS”**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL
ONLINE CONFERENCE
(JUNE 15, 2024 Y)**

MATERIALS

Bugungi zamon pedagogdan juda ko'p talab va o'qituvchining shaxsiy yondashuvini talab etadi. O'quvchining ertangi kuni o'qituvchining qo'lida va shu sababli o'qituvchi nafaqat mukammal pedagog ba'liki psixolog ham bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilga qadar rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019-yil 29-apreldagi PF-5712 son Farmoni

2. "Xalq araliq izertlewlerde oqıwshılardıń oqıw sawatxanlıǵın bahalaw" Oqıw metodikalıq qollanba. Bilimlendiriw sıpatın bahalaw boyınsha xalıq aralıq izertlewlerdi ámelge asırıw milliy orayınıń baspa bólimi" Toshkent -2021

3. "Xalıq aralıq izertlewlerdegi oqıwshılardıń tábiyyiy pánler boyınsha sawatxanlıǵın bahalaw" Oqıw metodikalıq qollanba. Bilimlendiriw sıpatın bahalaw boyınsha xalıq aralıq izertlewlerdi ámelge asırıw milliy orayınıń baspa bólimi" Toshkent -2021

4. Abdumannonovna, D. B. (2021, March). Factors of media skills development of future teachers working with information technology. In E-Conference Globe

5. R. Hamdamov, U. Begimqulov, N. Tayloqov "Ta'limda axborot texnologiyalar" "O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti Toshkent.: 2010

TARBIYALANUVCHILARDA "MEN" KONSEPSIYASI INDIKATORLARINI SHAKLLANTIRISHDA YOSH XUSUSIYATLARINI AHAMIYATI

Quchqorova Nargiza Mamajonovna

*UrDU Pedagogika fakulteti "Maktabgacha ta'lim metodikasi"
kafedrası mudiri p.f.d. (DSc), prof.v.b.*

Telefon: +99890 162 50 50

E-mail kuchqarova06071979@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur muhokamada maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida "Men" konsepsiyasini shakllantirish, hissiyotlar va ularni boshqarish, ijtimoiylashuv, o'z o'zini anglash, adaptatsiya jarayonini samarali amalga oshirish kabilar o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: Ilk yosh, maktabgacha yosh, adaptatsiya, "Men" konsepsiyasi, xissiyot, xulq-atvor, men-obrazi, yosh xususiyati.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni ta'lim-tarbiyasi va ularni har tomonlama rivojlanishida Davlat o'quv dasturining O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablariga muvofiq ishlab chiqilganligi katta ahamiyatga ega. Bolani ijtimoiy-hissiy rivojlanishi nuqtai nazaridan "Men" konsepsiyasini shakllantirishda hissiyotlar va ularni boshqarish, ijtimoiylashuv, kattalar va tengdoshlar bilan muloqotni to'g'ri tashkil qilinishi katta ahamiyatga ega.

Shu ma'noda bola hayotning uchinchi yilida maktabgacha ta'lim tashkilotiga qabul qilinishi undan shu paytgacha shakllanib bo'lgan yurish-turish stereotipini

o'zgartirishni talab qiladi. Bolaning sog'ligi, har tomonlama rivojlanishi borasida biror-bir noxush hodisalar paydo bo'lishini bartaraf etish uchun ijtimoiy jihatdan ta'lim tashkiloti ishni takomillashtirib bolalar hayotini har tomonlama qulay tashkil qilish zarur.

Bu yoshdagi bolalarning xususiyatlari:

- organizm barcha tizimlarining funktsional yakunlanmaganligi va ular rivojlanishining nihoyatda tez sur'atidir;
- jismoniy va ruhiy rivojlanishning o'zaro bog'likligi;
- go'dak hayotining birinchi yillarida kattalarning o'rni.

Bola tug'ma yurish-turish shakllariga ega emas va ijtimoiy muhitda rivojlana turib, u uch asosiy komponentni: hudud (narsa-predmetlar, ulardan foydalanish vositalari), vaqt (kundalik tartib) va muomala shakllarini o'zlashtiradi. Demak, bola tug'ilishdanoq, uning faolligi "bola-kattalar" munosabatlari ichida tartibga solinadi.[1.211 b]

Yosh bolalar yurish-turishining xarakterli jihati yuqori hissiyotchanlikdir. Bolaning emotsional holati uning rivojlanishi va tarbiyalanganligi darajasiga bog'liq. Atrof-muhit va odatiy hayot tarzining buzilishi, birinchi navbatda, emotsional holatning buzilishiga olib keladi.

O'yin bola faolligining asosiy va o'ziga xos shaklidir. Bu o'sib ulg'ayayotgan bola organizmining tabiat, atrof-muhit ob'ektlari haqida ma'lumot yig'ishiga, kattalarga taqlid qilishiga, faol harakat qilishiga ehtiyoj, uning muhit bilan o'zaro aloqasi shakllanadigan faoliyat turidir. O'yinlarda bola bajara olmaydigan talablar qo'yilmaydi. Bundan kelib chiqadiki, o'yin bola hayoti, madaniyati va faoliyatini tashkil qilish shakli sifatida uning yangi muhitga ko'nikish shartidir.

Yuqorida aytilganlarni barchasini inobatga olib, ijtimoiy pedagog va tarbiyachning ta'lim tashkilotida bolalarning muvaffaqiyatli adaptatsiyasiga qaratilgan faoliyati quyidagilardan iborat:

1. Adaptatsion bosqichining kechishini og'irlashtiruvchi va bolalarning kasallanish darajasini oshiruvchi yetakchi biologik va ijtimoiy omillarning kompleks tuzilmasini aniqlash.
2. Kompleks usullardan foydalangan xolda adaptatsion bosqichni tahlil qilish.
3. Adaptatsion bosqich kechishini yengillashtiruvchi va salomatlik holatini saqlashga yordam beruvchi chora-tadbirlarni izlash va ishlab chiqish.

Men-konsepsiyaning shakllanishini hisobga olib, shuni aytish mumkin. Inson o'zi haqida ma'lumotni ko'p manbalardan oladi. Birinchi navbatda ijtimoiylashuv jarayoni ahamiyatli. Bolalikda ota-onamiz va boshqa oila a'zolari, o'qituvchilar, do'stlar, tanishlar bizga ma'lum darajada ta'sir qiladi.[2. 72b]

O'z-o'zini anglashning shakllanishiga quyidagilar ta'sir qiladi:

- boshqalarni baholash va tengdoshlar guruhidagi o'rni. – "Men-real" va "Men-ideal" ning nisbati.

- ularning faoliyati natijalarini baholash.

o'z-o'zini anglash komponentlari (V.S. Merlinga)[3]:

- o'z shaxsini anglash;

- faol, faol sifatida o'z "men" ni anglash boshlash;

- o‘z aqliy xususiyatlari va fazilatlarini anglash;
- ijtimoiy va axloqiy o‘z-o‘zini baholashning ma’lum bir tizimi.

o‘z-o‘zini anglash funksiyalari:

- o‘z-o‘zini bilish
- o‘zi haqida ma’lumot olish.
- o‘ziga nisbatan hissiy qadriyat munosabati.
- xulq-atvorni o‘z-o‘zini tartibga solish. o‘z-o‘zini anglashning ma’nosi:
- o‘z-o‘zini anglash shaxsiyatning ichki izchilligiga, o‘tmishdagi, hozirgi va kelajakdagi o‘ziga xoslikka erishishga yordam beradi.

O‘z-o‘zini anglashning rivojlanish bosqichlari:

Bolaning individual ruhiy hayotining boshlanishi chaqaloqlik davrida boshlanadi.

- Bir yoshda rivojlanishning ijtimoiy faoliyati bo‘laklarga bo‘linadi: “Biz”, bola onadan ajraladi, mustaqil ravishda yura boshlaydi va gapira boshlaydi, ob’ektiv faoliyat paydo bo‘ladi.

- Erta yosh (1-3 yosh) – “men o‘zim” fenomeni.

O‘zini tanasini tashqi dunyodan ajratish go‘daklik davridan boshlanadi va ikki yoshda tugaydi, bola o‘z tanasi tashqi dunyodan mustaqil ravishda mavjudligini va faqat o‘ziga tegishli ekanligini tushunadi.

Ikki yoshli bola ko‘zguda o‘zini taniy oladi, o‘z tegishli mulkni (“mening poyabzalim”, “mening qo‘g‘irchog‘im”) biladi, o‘zini va boshqa bolani alohida mavjudotligini tushunadi. Shuni ta’kidlash kerakki, bu davrning boshida bola o‘zi haqida uchinchi shaxsda gapiradi: “Misha sayrga chiqadi” va hokazo.

Bu yoshda, atrofda ob’ektiv dunyo bola uchun juda qiziq bo‘ladi.

Bola uchun ob’ektlar bilan harakat qilish usullarini o‘zlashtirish, ulardan to‘g‘ri foydalanishni o‘rganish, ularning xususiyatlarini o‘rganish juda muhimdir. Bola, go‘yo haqiqatni sinab ko‘radi, insoniyat tomonidan yaratilgan ob’ektiv dunyoga kiradi. Aynan shu yoshda bola uyning ilgari unga yetib bo‘lmaydigan barcha burchaklariga kirib boradi, ba’zan xavfli narsalar bilan tajriba o‘tkazadi. Endi o‘zi haqidagi g‘oyalarning manbai nafaqat kattalarning hissiy munosabati, balki bolaning ob’ektiv dunyoni o‘zlashtirish sohasidagi yutuqlari hisoblanadi. Shu sababli, ushbu bosqichda ota-onalarning juda muhim vazifasi bolaga ob’ektiv voqelikni o‘zlashtirishga yordam berish, uning qiziqishi va tashabbusini qo‘llab-quvvatlash, ob’ektlar bilan qanday harakat qilishni, ularning yashirin xususiyatlari va xususiyatlarini ko‘rsatishdir.

Bu yoshda bola nafaqat hayrixoh e’tiborga, balki kattalar tomonidan uning harakatlari va yutuqlariga ijobiy baho berishga muhtoj bo‘ladi. Rivojlanishning ushbu bosqichini cho‘qqisi - 3 yoshida bolada yutuqlar bilan faxrlanish kabilarning paydo bo‘lishi bilan ko‘zga tashlanadi.

Shunday qilib, bola o‘zining “men” ni o‘rganadi. Shu bilan birga, shuni unutmasligimiz kerakki, baholash ob’ektiv va adolatli bo‘lishi kerak, doimiy asossiz hayrat bolaning o‘zi haqida haqiqatga to‘g‘ri kelmaydigan noto‘g‘ri fikrni shakllantirishi uchun xavflidir. Shuni ham unutmaslik kerakki, bolaning shaxsiyati emas, balki uning harakatlari baholanishi mumkin.